

A keresztény vallás végcélja.

Tisztelendő Motte M. J. ur beigtatásakor Bostonban 1828-ban tartott beszéd.

2. Tim. 1, 7. Mert nem adott nekünk az Isten félelemnek lelkét, hanem erőnek, szeretetnek és józan elmének lelkét.

Miért adatott a keresztény vallás? Miért pecsételte meg Krisztus a maga vérével? Miért kell azt prédikálni? Mi az a nagy boldogság, a melyet nyújt? Mi az a legfőbb áldás, a melyért magasztalnunk kell? Miben áll kiváló dicsősége, mi okon követeli az emberiség háláját? — Nagy fontosságú kérdések. Felelni kívánok azokra egyszerüen azon világossághoz és képességhez mérten, melyet Isten nekem adott. A feleletet e kérdésekre a szent leczkében olvasom. Abból megismerem azt a nagy jótéteményt, a melyet Isten a Jézus Krisztus által nekünk nyújt! Mert nem adott nekünk az Isten félelemnek lelkét, hanem erőnek, szeretetnek és józan elmének lelkét.

A keresztény vallás dicsősége abban a tiszta és emelkedett tevékenységben áll, melyet az emberi léleknek kölcsönöz. Nem lehell az emberbe félnk és aljas szellemet; ha azt tenné, nem érdemelne semmi magasztalást. Erélyt, bátorságot, szilárdságot ad az akaratnak; szeretetet, önzéstelenséget, kiható rokonszenvet a szívnek; józanságot, tisztaságot és erőt az értelemnek. Megszabadítja azt, a ki felveszi, a bűntől, a szenvedélyek hatalmától; legjobb tehetségeinek teljes és szabad használatára juttatja; feltünteti és tündökölteti benne az isteni képet, a melyre teremtetett, és ez által a menny üdvét nemcsak megigéri, hanem meg is kezdi. Ebben áll a keresztény vallás dicső volta.

E tárgyat szándékszem most bővebben megvilágosítani. — Engedjétek meg egy megjegyzéssel kezdenem, melyet örömet mellőztem volna, de a melyet — a mint nekem tetszik — megköve-

tel az a körülmény, a melybe jutottam. Arra kérlek titeket, gondoljátok meg, hogy én beszédemben csak a saját magam nevében szólok és senki máséban. Nem nyujtom én bármely felekezet, testület vagy ember vélekedését, hanem a saját magamét. Egyszerű magamat tartom felelősnek azért, a mit nyilvánítok. Senki se hallgasson engem oly célból, hogy megtudja, hogy mások miként gondolkoznak. Én a keresztényeknek ahoz az osztályához tartozom ugyan, a kik azon hit által különböznek a többiektől, hogy csak egy Isten van, maga az Atya, és hogy a Jézus Krisztus nem ez az Egy Isten, hanem az ő alárendelt és engedeimes fia. De a keresztényekkel való ezen egyetértésem korántsem általános, s nem is vágyom azt kiterjeszteni. Hogy mások mit hisznek, az reám nézve csekélység. Érveléseiket örömet meghallgatom. Szabadságomban áll következtetéseiket elfogadnom vagy mellőznöm. Nem aggódom azon, hogy valamely párt egyenruháját hordjam. Én mégis örömet felveszem az unitárius nevet, mivel nagyon sokan lankadatlanul erőlködnek azon, hogy a nép lármáját az ellen felkeltsék; és én nem úgy ismertem meg Krisztust, hogy elrémithessenek azok a rágalmak, melyeket az ellen szórnak, a mit én az ő igazságának ismerem. Ha nagyobb tiszteletben részesülne ez a név, örömet eldobnám; mert félek azoktól a nyügöktől, melyeket valamely párttal való összeköttetés az emberre rak. Azt óhajtom, hogy engem úgy nézzenek, mint a ki nem valamely felekezethez, hanem a szabad gondolkozásuak, az igazságszeretők, a Krisztust itt a földön és az égben követők községéhez tartozom. Menekülni óhajtok a részletes egyház szűk korlátai közül, és szabad ég alatt élni, teljes világosságban, mindenfelé szabadon tekintve, saját szememmel látván és saját fülemmel hallván, szerényen, de határozottan követvén az igazságot, bármily nehéz és elhagyott legyen is az ösvény a melyen vezet. E szerint tehát nem vagyok valamely felekezet eszköze; hanem csak magamra beszélek; s hálát adok Istennek, hogy oly időben s oly körülmények között élek, a melyek kötelességemmé teszik, hogy egész lelkemet szabadon és egyszerűen feltárjam.

Azzal a kérdéssel kezdettem előadásomat, hogy mi a keresztény vallásnak kiváló célja, és miben áll dicső volta? s ismétlem a feleletet: „Mert nem adott az Isten nekünk félelemnek lelkét, hanem erőnek és szeretetnek és józan elmének lelkét“. Ebben áll kiválóan annak dicső volta. Más szavakkal: annak dicső és boldogító volta azon befolyásban áll,

melyet rendeltetésénél fogva az emberi lélekre gyakorol. Krisztus egy nagy Megváltó, mivel a lelket váltja meg és teszi szabaddá, az által, hogy megtisztítja a gonosztól, beléje leheli az erénynek szeretetét, feléleszti annak nemes tulajdonságait és indultait, felfegyverzi erkölcsi erővel, és visszahelyezi a rend, épség és szabadság állapotába. Ez volt az ő nagy célja. Ezen nézetek megvilágítása lesz jelen beszédemnek tárgya.

Ha az új testamentumot olvasom, mindenütt találkozom a Jézus Krisztusnak tulajdonított eme czéllal. Ő nem azért jött — miként az irás nekem tanítja — hogy külső-, hanem hogy belső szabadító legyen, nem azért, hogy egy külső trónt emeljen magának, hanem hogy megalapítsa a maga királyságát miben nünk. A szentírásnak világos beszéde és tiszta értelme szerint azért jött „hogy megszabadítson minket a bűntől,“ hogy megáldjon minket az által, hogy eltérít a gonoszságtól, hogy megmentesen a hagyományok által reánk szállott romlottságtól, hogy egy dicső és szeplőtelen egyházat vagy községet alkosson, hogy újra teremtsen az Isten képére, hogy ígéretei által részeseivé tegyen az Isten természetének, hogy bűneink bocsánatát és a mennyet adja nekünk az által, hogy bűneink megbánására és az erényben való gyarapodásra serkent. Ha az új testamentumot olvasom, mindenütt azt tanulom, hogy Krisztus azért élt, tanított, halt meg és támadt fel, hogy megtisztító és nemesítő befolyást gyakoroljon az emberi jellemre; hogy győztesekké tegyen minket a bűn, önmagunk, a veszély és szenvedés felett; hogy özsze-kössön az Istennel a fiui szeretet, és mindenek felett saját természetünknek áthasonítása által, részeseivé tévén az ő szellemének. Ez tisztán elő van adva az új testamentumban mint Krisztus legfőbb célja.

Engedjétek meg kérdezni, hogy ennél nemesebb czélt tulajdonithatunk-e Jézusnak? Én azt állítom, hogy nincsen s nem is lehet e földön nagyobb munka, mint a léleknek a gonosztól való megtisztítása, és annak új felvilágosodásra, életre, tevékenységre és szeretetre való lobbantása. Én azt állítom, hogy valamely vallás dicső voltának mértékét abban a szellemben és erőben lehet megtalálni, a melyet tanítványainak kölcsönöz. Ez a józanokosság egyszerű tanítása. A legfőbb jó értelmi képességgel bíró lényre nézve: lelkének kifejlődése és tökéletesedése, mely mellett minden egyéb jó szegényesnek

tetszik. Az ember nem az által dicső és boldog, a mivel bír, hanem a mi. Semmit sem nyerhet jobbat és nemesebbet, mint saját természetének kifejtése. Az egész nagy mindenségben a legfelsőbb valami a lélek; és ezen alap-tehetség fejlesztésének, amely minket Istenhez hasonlókká tesz, reánk nézve a legfőbb jónak kell lenni. A mindenható Teremtő, a miként hinni okunk van, az értelemnél, a szeretetnél, jósnál, az akaratban és jótékonyágban való állhatatosságnál nagyobb semmit sem adhat nekünk; mert éppen ezek teszik az ő saját lényének dicsőségét. Ezekért imádjuk őt. És a midőn ezeket közli velünk, mintegy saját magát közli. Mi nagyon hajlandók vagyunk a jót magunkon kívül keresni. Pedig az egyedül igazi jó mibennünk van. A külső mindenségben, bármily nagyszerű is az a nappal derűs fényében, s a csillagos éjszakában, a földön és az égboltozaton, nem fedezhetünk fel semmi nagyobb-szerűt a gondolatnál, erősebbet a legyőzhetlen kötelesség-érzetnél, és felségesebbet az önzéstelenség és önfeldozás lelkénél. Az a lélek, mely ellentáll a külvilág öszszes hatalmának, mely inkább eltüri a tűz, fegyver és vihar okozta szenvedéseket, hogysen az igazság utjáról eltérjen, nemesebb, mint maga a világegyetem. Miért nem kívánjuk hát megismerni a szellem dicső voltát? Mi idegen jót keresünk. Holott mindnyájan bírjuk magunkban azt, a mi sokkal becsesebb, mint a külső természet. Mert ez az egész külső világalkotmány, a szellem munkája. E bámulatos öszszhangzat és szépség, ez áldások és örömek mind csak a gondolat és szeretet gyümölcsei és nyilatkozatai; és nem sokkal nemesebb és boldogítóbb-é oly erővel gazdagodni, melyek által a mindenség létre jött, a melyektől az a maga ékes pompáját nyerte, mintsem magát a mindenséget birni? Nem az teszi a mi dicsőségünket és boldogságunkat, a mivel birunk, hanem a mik vagyunk.

Egyetlen valódi és maradandó gazdagság, a lélek gazdagsága. Egy selejtes aljas lélek kiterjesztheti a maga hatalmát a világ végéig, de mégis szegény és boldogtalan. Csak úgy találhatjuk örömünket a küldolgokban, ha belvilágunk ép. A bölcsészek azt állítják, hogy a szellem teremti azt a szépséget, a melyet ő a természetben bámul; és mi mindnyájan tudjuk, hogy a lélek rossz szenvedélyek uralma alatt egészen eltörölheti ezt a szépséget s a legfelségesebb természeti jelenésekre is börtöni zord sötétséget

képes borítani. Mindnyájan jól tudjuk, hogy a bűn a társas élet boldogságának kelyhét méreggá, és éltünk legboldogabb állapotát kárhozattá képes változtatni. Ezeknek szemléléséből megtanuljuk, hogy nem az a mi igaz barátunk és megváltónk, a ki kívülről hat reánk, hanem a ki bennünk munkál, a ki lelkünket szabaddá teszi, gondolatainknak és érzelmeinknek rugóit érinti, Istenhez köt minket és az által hogy hasonlókká tesz minket a Teremtőhöz, összhangzásba hoz a teremtéssel. E szerint a végcziel, melyet Krisztusnak tulajdonítánk, a legdicőbb és legüdvösebb mind azok közül, melyeket valamely hatalom a földön vagy a mennyben valósíthat.

Hogy a keresztény vallásnak végczielja ily természetű, azt minden tanításai és parancsolatainak figyelmesebb megvizsgálásából könnyen meg lehetne mutatni. Meg lehetne mutatni, hogy mindenik tiszt, a melylyel Jézus Krisztus fel volt ruházva, arra célzott, hogy hatalmat és befolyást adjon neki az ember szellemi életének idomitására, és hogy az őtet másoktól megkülönböztető nagyság annak a befolyásnak, melyet az emberi lélekre gyakorol, a nagyságában és jótékonyágában áll. Azonban egy ily terjedelmes elmélkedést nem lehet beszorítani egyetlen beszédbe. A tárgynak ily teljes megvizsgálása helyett csak egy vonását, még pedig a legkiválóbbat és legfontosabbat fogom elmélkedésül felvenni, és megkísértem bizonyítani, hogy a keresztény vallás magasztos czélja az, hogy a lelket egy magasabb életre — erejének és szeretetének nemesebb gyakorlására emelje fel.

A keresztény vallásnak e vezérvonása az az ismeret, melyet az Isten lényegéről ad nekünk.

A Jézus Krisztus azért jött, hogy kijelentse az Atyát. A jövendölésekben, melyek az ó testamentumban ő reá vonatkoznak, egy jellemzés sem fordul elé oly gyakran, mint az, hogy ő az igaz Isten ismeretét el fogja terjeszteni. Most azt kérdem: ugyan mi-
ben áll egy ilyen isteni kijelentésnek fontossága? Miért küldötte el a Teremtő az ő fiát, hogy magát megismertesse? Én azt felelem: Isten megismerése minden más ismeretek felett becses mert az emberi lélekre nézve Isten a legéltetőbb, a legtisztább és a legnemesítőbb tárgy; és az ő nagy czélja a maga kijelentésében az, hogy az emberi természetet emelje és tökéletesítse. Isten, a mint őt Krisztus kijelentette, csak egy

másik elnevezése az értelmi és erkölcsi fönségnek; és az ő megismerésében találják fel a mi értelmi és erkölcsi tehetségeinek elemöket, táplálékukat, erejüket, terjedésüket és boldogságukat. Istent megismerni, annyit tesz, mint a mindenség legmagasztosabb eszméjéhez felemelkedni. Istent szeretni annyit, mint magunkat oly lénnyel kötni össze, a ki minden lények felett leginkább tudja a mi szívünket egészen áthatni és megindítani; a kit szeretve, a nagyot, a jót, a szépet és végtelent szeretjük, és a kinek befolyása alatt a lélek kinyilik, miként az évelő növény az éltető nap hatása alatt. Ebben áll a vallásnak legfőbb dicsősége. Megnemesíti a lelket. Ebben áll annak páratlan becse és áldásos volta.

Attól félek, hogy a világ általában a vallást egészen másnak tartja, mint a milyenek előadám. Valójában sokan azt tartják, hogy az inkább lealázó mint felemelő szolgálat, hogy inkább megtöri mint megnemesíti a szellemet, azt tanítván, hogy egy mindenható és ellentállhatatlan valóság előtt rémülve meghajoljunk; s meg kell vallanom, hogy a vallás, a mint azt általánosan tanították, minden egyéb, mint oly elv, mely a szellemet felmagasztalja. Sokszor használták már arra, hogy a gyermeket ijesztgessék s a felserdültet rémitsék vele. Az embereket valósággal arra tanították, hogy inkább hizelgéssel dicsőítsék az Istent, hogysen ők maguk jók és dicsők legyenek s az által dicsőítsék teremtetőjüket. Istentől való függésünket úgy tanították, hogy az a mi szabad természetünk és erkölcsi erőnk öntudatát egészen kioltja belőlünk. A vallás egy vagy más alakban mindig eszközül szolgált az emberi lélek elnyomására. De ez nem a Krisztus vallása. Ha ilyen volna, nem lenne méltó a tiszteletre. Mi nem vagyunk, nem lehetünk kötelesek leborulni oly istenség előtt, a mely minket alávalókká és elvetemedtekké tesz. A bensőnkben levő erkölcsi elv, mely arra szólít minket, hogy örködjünk magunk felett és tökéletesítsük lelkünket, olyan isteni sugallat, melyet semmi külső tanítás sem képes elfojtani vagy megsemmisíteni. De én nem tehetem, hogy, még bizonyítás végett is, úgy beszéljek a keresztény vallásról, mintha az olyan felfogást nyujtana nekünk Istenről, mely az emberi lélekre nézve megalázó és nyomasztó. Krisztus úgy jelentette ki nekünk Istent, mint atyát, mint a szó legnemesebb értelmében való atyát. Úgy jelentette ki, mint a ki minden lelket teremtett és szeret, a ki mindeneket meg kíván váltani a gonosztól, és mindenkire mind

tündöklőbben kívánja reányomni a maga képét és hasonlatát, olyan-
nak jelentette ki, mint a ki mindeneknek nyújtja a világon a leg-
becsesebb ajándékot, „a maga szent lelkét“; mint a ki elküldötte
az ő szerelmes fiát, hogy neveljen minket és bévezessen „a mi
örökségünkbe, mely el nem veszhet, meg nem mocskoltathatik, el
sem hervadhat a menyekben.“ Ilyen a Jézus Krisztus Istene; oly
lény, a mely nem nyomja el a lelket, hanem vigasztalást, bátorságot,
kitartást, lelki erőt lehel mibelénk, szóval, mindazon érzelmeket,
melyek az emelkedett lelket alkotják.

Azt a felfogást, hogy Istennek a Krisztus tanítása sze-
rinti megismerése, éppen azért fontos és üdvös, mert az az
ember lelkére elevenítő és felemelő hatást gyakorol,
tisztán és hathatósan hirdetnünk kell. Attól tartok, hogy a keresz-
tények nagy része még nem ismeri azt a kiváló okot, a melyért
vallásosoknak kell lennünk. Kérdezzétek meg tőlök, miért kell is-
mernünk és tisztelnünk az Istent? féltő, hogy — ha szívök szólana
— a felelet az lenne: azért, mert ő azt teheti velünk, a mi neki
tetszik s következésképpen annak kell lenni legelső dolgunknak,
hogy az ő kegyét megnyerjük. A vallás e szerint az önérdek szá-
mitása, nem egyéb biztosítási eszköznél. Az Istent igen gyakran
tisztelik azon az okon, a miért világi hatalmasságokat hizelgés-
ekkel és személyes hódolatokkal szoktak elhalmozni; s a tisztelgő
nem gondolja meg, mennyire megalázza magát, csak hogy maga
részére megnyerje a hatalmat, a melynek nem tud ellentállani.
Mély fájdalommal szemlélem a lélek legfelségesebb alaperejének
ilyetén gyakori meghamisítását. Az Istent nem azért kell imádnunk,
barátim, mert ő sok jótéteményt adhat; mivel ez okon az
olyan zsarnok is, a ki rabszolgái iránt bőkezű lenne, tiszteletet
érdemelne. Istent nem csak azért kell imádnunk, mert hatalmas;
hisz a hatalomnak, ha önzéssel és vétékkel párosul, ellene is kell
állanunk; és minél nagyobb valamely gonosz erőnek a hatalma,
annál dicsőbb és magasztosabb az a lélek, a mely nem akar előtte
meghajolni. Az igazi vallásosság inkább egy tökéletes
lény imádásában áll, a ki az őtet imádó lelkek tökélete-
sedését eszközli. Ezen az alapon és semmi máson sem nyug-
szik a vallás.

Miért nyilvánított az Isten, hallgatóim, annyira gondot, törő-
dést azon, ha e szót szabad használnom, hogy magát megismertesse
és tőlünk tiszteltessék? Azt vélitek talán, hogy azért hív minket

a maga imádására, mert szereti a hódolatot és szolgálatot? Vágyakodik-e Isten uralkodásra, miként az ember, szomjuhozza-e a dicséretet, miként az ember, eseng-e arra, miként az emberek, hogy nevét a sokaság hangoztassa? Vajjon az egész mindenség ujjongó magasztalása, lenne bár a dicsőítés egyetlen nyilatkozatában öszpontosítva, képes lenne-e a mi Teremtőnkben, az ő méltóságáról és jóságáról új, tisztább fogalmat szereztetni? Nem! nem! Ő azért nyilatkoztatta ki magát nekünk, mert az ő tökélyeinek megismerése és imádása a mi értelmi és erkölcsi tökéletesedésünknek alapja. Ő nem megaláztatásunkat, hanem szellemi felemelkedésünket kívánja. Ő nem szereti a dicsőítést és magasztalást. Megkívánja tőlünk, hogy a jóságot éppen oly hűségesen tiszteljük bárkiben, mint ő benne; és a legfőbb tiszteletet csak azért kívánja meg, mert ő mindenek felett tökéletes, s mert azt a lelket, a mely őt befogadja, oly világosságban, erőben és tisztaságban részelteti, a melyet semmi más lény nem adhat. Istenben nincsen uralgási vágy. Ő nem gyönyörködik abban, hogy lábainak zsámolyát a hódolók végtelen sokasága hordozza térdepelve. Ő azért küldötte el szent fiát, és azért ismertette meg magát velünk általa, hogy önön gyermekeivé tegyen a szó legfenségesebb értelmében, hogy mindinkább inkább részeseivé tegyen saját természetének; nem pedig, hogy szaporítsa a rabszolgák számát. A szentírás igenis mondja: hogy Isten keresi a maga dicsőségét; de a Teremtő dicsőségének az ő munkái dicsőségében kell állani; s meg lehetünk arról győződve, hogy ő maga iránt csak olyan tiszteletet kívánhat, mely az ő legnemesebb, legfenségesebb művének, a halhatatlan léleknek, tökéletesítésére szolgál.

Ne feledkezzetek el, barátim, arról a nagy célról, a melyért Krisztus köteletségünké teszi az Isten tiszteletét. Nem azért, hogy az által egy mindenható urnak, a kinek haragja emésztő tűz, a kegyét megnyerjük; sőt inkább azért, hogy az által közösségre lépünk egy olyan értelemmel és jószággal, a mely a miénket véghetetlenül feljűlmulja; hogy feljűl-emelkedhessünk a gyarló és véges természetén; hogy a szeretet és tisztelet által magunkat az egész mindenségben a legjobb lényhez csatolhassuk; és hogy a szeretet és tisztelet útján saját lelkeinkbe fogadhassuk azt a fenséget, önzetlenséget, bölcseséget, tisz-

taságot és hatalmat, a melyet dicsőítünk. Az isteni tulajdonságok ezen elsajátítását akarom én főleg kiemelni, mint a legdicsőbb végczél, a miért Isten önmagát kinyilatkoztatja. Őt csak dicsőíteni nem elég. Annak a tiszteletnek, a mely minket nem hozzá hasonlókká tenne, nagyon csekély vagy éppen semmi becse sincsen. A legigazabb bámulat az, a melynek nyomán mások szellemét magunkba vesszük. A valódi tisztelet, a fenséges lénnyel való rokonság, mely a nyilvánítás által erőben még gyarapszik. Ilyen tiszteletet kíván Isten mitőlünk. Csak akkor teljesedik be Krisztusnak az Isten megismertetésében való egyedüli célja, ha az atya-istenség tudományának elfogadása mellett arra buzdulunk, hogy „őt kövessük, mint szerető gyermekei“ ha bételünk az ő teljességével“ és „az ő templomai“ leszünk, „és Istenben lakunk és Isten lakozik mi bennünk.“

Igyekeztem kitüntetni az Istenről való ker. tanításnak nagy-szerű végczélját, vagy hogy miben áll annak fontossága és dicső volta. Ha időm volna, megmutatnám, hogy a mi vallásunk minden más tanának is azon célja van. Különösen megmutathatnám, hogy Krisztusnak jelleme, példája, élete, halála, feltámadása és minden munkái, mily bámulandólag alkalmasak arra, hogy a lelket az erkölcsi rosztól megtisztítsák, ihlessék, enyhítsék, emeljék és az Isten képére átalakítsák; és megmutathatnám, hogy ezek ama hatások, melyeket az igaz hit őtől nyer, és a melyek által ő a mi megváltásunkat eszközli. De nem terjeszkedhetem ki e gazdag tárgyra. Szabad legyen annyit mondanom, hogy én mindenütt látom a keresztény vallásban az emberi lélek megszabadításának és megdicsőítésének azt a nagy célját, melyről beszélék. A keresztény vallásban nem látok semmi korlátozott vagy lenyomót; semmit sem ama rendszerek kicsinyességeiből, melyeket az emberi félnétség, mesterkéeltség és hiuság építettek. Nem látok ott semmi aprólékos törvényhozást, sem meghatározott részletezésig való kiterjeszkedést, semmi önkényes rendszabályokat, szertartások jármát, semmi külsőleges vallást. Minden szabadságot, nagylelkűséget, független mozgást lehel. Nem találok én Krisztus vallásában formaságokhoz kötött merev hitcikkelyeket, melyek ugyanazon szavaknak, ugyanazon eszméknek gépies, szenvedőleges ismétlését rójják az észre örökre; de találok egy néhány nagy, mindent magába foglaló igazságot, melyek azért adattak a léleknek, hogy azok által fejlődjék és mivelődjék, melyek akkép

adattak a léleknek, mint a magvak a magvetőnek, hogy ápolná és fejlesztené azokat önnön gondolkozása, szeretete és engedelmissége által a bölcseségnek és erénynek szebbnél szebb gyümölcseivé. Látom, hogy a keresztény vallás mindenütt a legkomolyabban ajánlja a kegyességnek és emberszeretetnek mindent felölelő szellemét, szabadságot engedvén mindnyájunknak, hogy e szellemet saját lelkiismeretünk sugalmaihoz képest nyilvánítsuk. Mindenütt hallom, hogy a lelket szabadságra és erélyre szólítja, figyelmeztetvén azt, hogy óvakodjék azon érzésektől, szenvedélyektől és vágyaktól, a melyek lelinczolják, elgyengítik és megrontják. Látom, hogy az mindenütt arra céloz, hogy az emberbe lélekerőt öntsön a külvilággal szemben, hogy az által feljülemelkedhessék az élet eseményein, a szenvedéseken, az anyagi természetben, az üldöztetéseken és a halálban. Látom, hogy mindenütt arra céloz, hogy az embernek erőt adjon önmaga felett uralkodni, hogy felruházza őt benső méltósággal s hatalmas lelkierőt ébreszzen bennünk önnön emelkedésünk munkálására. Én a keresztény vallásban egy nagyszerű, mérsékelt és korlátolhatatlan jellemű kijelentést találok, melynek hivatása az, hogy a léleknek erélyt és kifejlődést adjon. Az egy közönséges Atyáról való tanítása által leront minden felekezeti, párt-, rang- és nemzetiségi sorompókat, melyek közé az emberek szeretetüket bezárni iparkodtak; egy határtalan család tagjaivá tesz, és rokonszenvet kelt az emberben az egész okos teremtetés iránt. Krisztus jellemében az erkölcsi tökélyt állítja előnkbe; a legnagyobb és legmegindítóbb csodát az emberi nem történelmében; oly tisztaságot, a melyen mocskok és a földi érintkezésnek semmi nyoma sem látszik; oly fenéséget, mely saját eredeti, határtalan mivoltában nem viselvén magán semmi kor, semmi nemzet jellegét, valódi képe a mindenek atyjának; s Isten kegyelmes segélyének biztosítása által bátorit minket, hogy e fenéséges, szeplőtelen erényt erkölcsi természetünk mintaképe és boldogsága gyanánt tűzzük ki magunk elé. Krisztus keresztjében előnkbe állítja az önfeláldozás lelkét azelőtt soha sem ismert erőteljességgel; és így az önzés megfeszítése által, megszabadítja a lelket leggonoszabb lánczától; Krisztus feltámadása által összeköti ezt a rövid életet az örökkévalósággal; a mulékony jelenben egy végtelen jövő csiráját fedezi fel előttünk, megmutatja nekünk, hogy az emberi lélek miként emelkedik más világokba, miként lélekel szabadabb

levegőben, fensőbb lelkekkel lép öszszeköttetésbe, és egy ily rendeltetéshez méltó erős szent elhatározásra ösztönöz. Szóval, a keresztény vallás mindenütt úgy állítja előnkbe Istent, mint egy véghetetlenül szabad, gazdag, határtalan kegyelmű, jóságos, szelid atyát, a ki nem győzetik meg a gonosztól, hanem ő győzi meg a gonoszt jóval"; és ennél lelkesítőbb, nemesítőbb igazságot ki képzelhet közülünk? Alig tettem egy pillantást arra, a mit a keresztény vallás magában foglal. Azonban ki nem látja át, hogy az az égből küldetett, hogy az embernek valódi természetét világosságra hozza s meg nemesítse, és hogy ebben áll annak legnagyobb dicsősége.

Jelen beszédemben az volt czélom, hogy megismertessem a keresztény vallásnak egy nagy igazságát, egy alap- és mindent magába foglaló igazságát. A ki ez igazságot eszével és szívével felfogja, oly mértéket talál abban, melylyel minden más tanokat megpróbálhat, s minden más igazságok fontosságát megmérlegelheti. Ily módon fogják-e fel? Félek, hogy nem. Attól tartok, hogy azok közül, a kik felfogják, sokan csak homályosan értik, s még többen csak alig sejdítik. Látom, hogy egészen más felfogások vannak elterjedve, és uralkodnak kisebb vagy nagyobb mértékben mindenik keresztény hitközségben. Nekem úgy tetszik, hogy korunk tévedései közül ezek a leggonoszabb fajtájúak közé tartoznak. Nehányat azon téves felfogások közül röviden megismertetek.

1. Vannak olyanok, a kik, a helyett hogy a keresztény vallás dicső voltát abba a tiszta és erőteljes munkásságba helyeznék, melyet az az ember lelkének kölcsönöz, úgy látszik, azt gondolják, hogy inkább az a czélja, hogy más valakinek munkásságával helyettesítse a miénket. Az ilyenek azt képzelik, hogy a vallás jótékonyága abban áll, hogy egy mindenható lényt állít mellénk segítségül, a ki mindent megteszen helyettünk. Az emberi tevékenység kisebbitése nekik a kegyesség lényegének látszik. Azt gondolják, hogy Krisztus dicsősége nem abban áll, hogy szabad lényeket lelkesítsen az önkéntes, erőteljes munkálkodásra, hanem hogy elmentálhatatlan erővel ő változtassa el őket. Az ilyenek a keresztény ember boldogságát nem anynyira azon erőbe és érzelmekbe helyezik, melyek az ő saját keblében kifejlődtek, mint inkább valamely idegen gondoskodásba, mely reá kiterjed; egy rajta kívül álló bölcseségbe, mely az ő saját értelmét helyettesíti. Pedig a

keresztény vallásnak nagy célja nem az, hogy a léleknek olyan barátot szerezzen vagy adjon, a melyre tétlenül támaszkodhassék, hanem hogy magát a lelket bölcsesé, erőssé és tevékenynyé tegye. Célja nem az, hogy valakinek másnak a bölcsesége és ereje tegyen mindent helyettünk, hanem hogy ezek a tulajdonságok folytonosan gyarapodjanak a mi lelkünkben. A keresztény vallás tanítása szerint mi nem úgy haladunk előre, mint valamely teher kúhatás által; hanem az Isten a mi erkölcsi természetünkhöz illő módok és eszközök által bátorságot és erőt ad nekünk, hogy a magunk lábán járassunk. A keresztény vallásnak az a nagy célja, hogy a mi saját lelkünkben erőt fejtsen és miveljen ki az el-
lentállásra, kitartásra és győzelemre. A belső erélyesség az ő célja. Hogy minél többet tehessünk magunkért, minél többet tehes-
sünk másokért, ez ama dicsőség, melyet nyújt, és ez által tesz minket boldogokká.

2. Áttérünk egy más tárgyra, mely nyilván mutatja, mily kevéssé érzik és értik az emberek ama nagy igazságot, mely szerint a keresztény vallásnak dicső és áldásos volta abban az ép és magasztos kedélyállapotban áll, melyre a lelket emeli. Értem a sokaságnak azt a hajlandóságát, mely szerint a vallást vagyis a keresztény erényt felettébb elválasztja annak jutalmától. Az ilyenek nem is képzelik, hogy a legnagyobb jutalom magában a vallásos érzületben rejlik. Azt hiszik, hogy ők valami sokkal fenésesebb, sokkal becsesebb dologért keresztények, mint a keresztény érzület. Ugy gondolkoznak, hogy Krisztus valami nagyobb-szerű jót adandó nekünk, mint az Isten és emberek iránti erős és nemeslelkü szeretet; kétségkívül megvetéssel fordulnának el tőle, hacsak a lelkek jótevőjének tartanák. Ez a törpe nézet alacsonyítja le sok ezernek kegyességét. A sokaság az isteni tisztelettől egészen külön álló jutalomért szolgálja az Istent; s ebből következik, hogy a benső erélyesség és Istennek lélekben és igazságban való tisztelete helyét babona, szolgalelkűség és külszerűsködés foglalták el.

3. Hogy az emberek menynyire ismeretlenek a jelen beszé-
demben felállított nagy igazsággal, nyilván mutatja az a gyarló ér-
telem, melyet a sokaság ehez a szóhoz: m e g v á l t á s, köt. Kér-
dezzétek meg a sokaságtól: melyik az a nagy gonosz, a melytől
való megváltásunkért jött el Krisztus, bizonyosan azt felelik: „a
pokoltól, az örök tüztől, a jövőendő büntetéstől“. Ehez képest azt

hiszik, hogy a megváltás olyas valami, a mit mások teljesíthetnek helyettük, éppen úgy, miként szomszédjok elolthatja azt az égést, mely lakhelyöket és életöket fenyegeti. Ez a szó, pokol, mely a szentírásban oly ritkán fordul elő, mely szabatos fordítás szerint egyszer sem jön elő Pál, Péter és János irataiban, a melyet mi Jézusnak csak négy vagy öt beszédében találunk, és a melyről a héber beszédmóddal ismeretesek mind tudják, hogy csak metaphora, képes beszéd, s nem betű szerinti kifejezés, — ez a szó az ő visszás és tulzott használata által kimondhatatlan sok rosszat okozott a kereszténységnek. Elfoglalta és megrontotta az emberek képzelődését külső gyötrelmekkel, jajveszéklésekkel és lánggal; a külső veszély rémképét rajzolta eléjük, mint a melytől mindenek felett kell rettegniök; az emberek gondolatát úgy fordította Jézusra, mint külső szabadítóra; s ez által vakokká tette őket az ő valódi dicsősége iránt, a mi abban áll, hogy a lelket szabaddá és emelkedetté teszi. Az emberek futnak egy külső pokol elől, valójában pedig magokban hordják azt a poklot, melytől leginkább kellene félniök. Az a megváltás, melyre az embernek legnagyobb szüksége van, és a melylyel minden más szabadulás együtt jár, a saját lelkünk rosszságától való megváltás. A külső büntetésnél van valami nagyobb rossz. Ez a bűn; oly létel állapota, a mely elszakadott az Istentől és a lelkiismeret s Isten szava követése iránti kötelezettséget eldobta magától; a mely megtagadja atyját és megkeményíti szivét a véghetetlen szeretet iránt; a mely, bár isteni erővel van felruházva, állatias gyönyöröknek hódol; a mely a nyereséget nézi istenének; a melynek tehetsége van ugyan határtalan és mindig növekedő szeretetre, mégis a magánérdek börtönébe zárja magát; a mely, habár önkormányzati hatalommal van megáldva, beléegyezik abba, hogy rabzolga legyen, és akaratlanul idomittatik szokások, vélemények és a változó események szerint; a mely habár Isten szeme előtt él, ember haragjától vagy megvetésétől fél, és az emberek dicséretét többre becsüli saját erényes voltának nyugodt öntudatánál; a mely tétlenül enged a kísértésnek, mint elvetemedett gyáva visszaretten a kötelesség veszélyeitől, és feláldozza önbecsületét és nyugodalmát, felhagyván az önmaga feletti uralkodással. Semmi romlottságot sem lehet ezzel összehasonlítani. Ezt a bűnét meg nem bánó ember magával viszi a siron túl és ottan megtalálja annak természetes következt és kikerülhetetlen büntetését a lelkiismeret

furdalásában, az önkinzásban, a földön nem ismert fájdalom érzében. Ettől nem félhetünk eléggé. Megváltani, a szónak legmagasb értelmében anynyit tesz, mint az elesettet ebből a mélységből felemelni, a beteg lelket meggyógyítani, és abban a gondolkodásnak, a lelkiismeretnek és szeretetnek teljes munkásságát és szabadságát visszaállítani. Ilyetén megváltásért ontotta föképp Jézus a maga vérét. Ezért adatott a Szent lélek, és erre czéloz a keresztény vallás mindenik igazsága.

4. Ama tévedés, melyet felmutatni törekedtem, és a mely a keresztény vallás fontos és dicső voltát annak a lélekre gyakorlott, lelkesítő befolyásán kívül valami másba helyezi, azon felfogásban is nyilatkozik, melylyel az emberek nagy része a mennyről és azon módokról bir, melyek által abba eljuthatni. Gyanakszom, hogy nem kevesen vannak olyanok, a kik a mennyet valami idegen birtoknak tartják — egy távoli tartománynak, a hová valami külső erő által kell elszállittatnunk. Mily későre tanulják meg az emberek, hogy a mennyország a lélek tökéletessége, és hogy Krisztus éppen most adja azt nekünk, a mennyiben a lelket az igazságra és erényre emeli. Igaz, hogy ezt a szót gyakran használják a jövő boldogság kifejezésére; de a jövő életnek boldogsága csak a jelenben kezdődőnek a folytatása. Csak egy valódi boldogság van, tudniillik az oly léleké, mely a maga legjobb erőit kifejleszti s azokat nagy czélokkal köti össze; és Krisztus csak annyiban adja a mennyet, a mennyiben szellemi lényünk ezen emelkedését eszközli. Az önzéstelen szeretet, erkölcsi erély és gyermeki kegyesség nemcsak eszközök a mennybe juthatásra, hanem maga a menny, még pedig a menny jelenleg.

A legmagasztosabb képzet, melyet a jövő állapotról birhatunk, az, hogy Istenhez viszen és vele öszszeköt minket. De ezen nagy lényhez való közeledésünket nem kezdtük-e meg már itt a földön? — A másik kedves felfogás az égről az, hogy nemünk jobbjával és nagyobbjával, sőt felsőbbrendű lényekkel is egyesit. Azonban ez az egyesülés szellemünket, nem csupán a helyet illeti; a gondolkodás és érzés öszszhangzása, nem valami külső viszonylat. És ez az egyesülés nem kezdődik-e már most meg? az erkölcsös barátság nem nyújtja-e nekünk itt a földön valósággal éppen azt a boldogságot, melyet a

jövő életben remélünk? Minő hely lehetne szomorubb a Krisztus által számunkra készített hajléknál olyanra nézve, a ki annak lakóival nem érezne rokonszenvet, a ki nem értené azoknak nyelvét, a ki idegennek érezné magát ott, s a ki ennél fogva azon gyönyörök által, melyekben nem tudna részt venni, saját elhagyatottságának és boldogtalanságának tudatára jőne? Jól tudom, hogy e nézetek több vagy kevesebb világossággal már gyakran elé voltak adva; de nekem úgy tetszik, hogy az emberek még nincsenek teljesen meggyőződve arról az igazságról, hogy a mi boldogságunknak saját lelkünkben kell alapulni. Még igenis durva képzetek vannak a jövő életről. Nem volna csoda, ha sokan közülünk azt gondolnák, hogy e menny valami fényes nap tündöklése, hasonló ahhoz, a minő Jézust körülragyogá a megdicsőülés hegyén. Gondoljuk meg mindnyájan, és ez egy nagy igazság, hogy a mennynek nincsen oly tündöklése, mely az értelmi és erkölcsi méltóságot feljülmulja; és ha a napnak és csillagoknak minden ragyogása egyesítve volna egy keresztény emberben: ez a világosság mégis sötétség volna az ő szelleméből tisztán kisugárzó bölcsesség, szeretet és erő mellett. Ne gondoljátok tehát, hogy Krisztus azért jött, hogy a mennyet mint az erénytől különböző valamit adja nekünk. A menny a megszabadított és megszentelt lélek, a mely Istenben örvendez, egyesülvén annak tulajdonságaival, mely sokasítja a maga kötelékeit és rokonérzelmeit a jobb lényekkel; nemes tehetségeket hoz munkásságba, és egyesülten a felvilágosodottakkal és szentekkel a világ boldogítására és erkölcsi nemesítésére magát eszközül adja.

Attól tartok, barátim, hogy gyakran estem előadásom folytán az ismétlés hibájába. De én érzem a nagyságát annak az igazságnak, melyet feltüntettem, s nagyon a lelkemen fekszik, hogy azt minél érthetőbbé tegyem. Az embereknek szükségök van, hogy azt folytonosan magyarázzák nekik. Az emberek mindig hajlandók voltak, hogy a mint képzeletök eléjük varázsolta, a Krisztustól valami jobbat várjanak, mint önnön lelköknek felmagasztalása és megtisztulása. A keresztény vallásnak magasztos célját, mely a lélek fejlesztésében, erősítésében és felemelésében áll, mindig eltévesztették szemök elől. Igazán szólva, ezt a nagy célát nemcsak észre nem vették, hanem el is fordították. Éppen azt a vallást, mely az emberi természet

nemesítésére volt adva, annak lealacsonyítására használták fel. Azt a vallást, mely azért volt adva, hogy boldogító reményt keltsen bennünk, szolgális, gyötrő félelem eszközévé változtatták. Ugyanazon vallás, melyet Isten a maga jóvoltából azért adott, hogy az emberi lelket hasonló jóságra képesítse, arra lőn használva, hogy a lelket valamely felekezet szűk korlátaí közé szorítsa, hogy az inquisitót beállítsa, és martyrok számára máglyát gyujtson. Ugyanazon vallást, mely azért volt adva, hogy az értelmet és lelkiismeretet felszabadítsa, bűnös ferdités által arra használták, hogy azokat papok, tanítók és hitcikkelyek járma alá vesse. A hiuság és ravaszság megragadta a mindenható Istenről és a jövő büntetésről való szent tanokat, s kényszerítő eszközül használta gyermekek, félénk nők, s tudatlan felnőttek lenyügözésére, mignem a kétkedőket arra bátorította, hogy az élet legfőbb nyomoruságait és az emberi természet megromlását a vallásnak rójják fel hibául. Azt a nagy igazságot, melyet jelen beszédemben jelzettem, azért kívántam ismételni, mert mély fájdalommal érzem azt a méltatlanságot, a melylyel a keresztény vallást ezek a ferditések és tévedések illetik. Szeretném megmenteni a mi szent vallásunkat ettől a megaláztatástól. A keresztény vallásnak nem az a hivatása, hogy megtörje az emberi szellemet, vagy hogy az embert rabszolgává tegye. Egészen más célja van, és a menyinyiben az emberek megértik, egészen más erőt és hatalmat kelt fel. Isten küldötte az égből, a Krisztus megpecsételte a maga vérével, hogy az emberi lélekbe a gondolkozás és akarat erejét öntse, hogy a rossz cselekedektől való félelmen kívül, minden más félelemtől megszabadítsa, hogy szabaddá tegye a vele rokon teremtményektől, s hogy letépjen róla minden külső és belső lánczokat.

Beszédemet azzal a figyelmeztetéssel akarom bevégezni, kedves hallgatóim, hogy emlékezzetek meg a mi vallásunknak eme nagy céljáról. Ugy értsétek és fogjátok fel a keresztény vallást, mint a mely azért adatott, hogy általa a szellemi lények fokozatán feljebb-feljebb emelkedjünk. Ne várjatok tőle semmi más jótéteményt azon az erőn és értéken kívül, melyet lelketeknek ad. Ne gondoljátok, mint sokan gondolni látszanak, hogy Krisztus valamely nagyobb ajándékot ad, még a bűnösnek való megbocsátást sem véve ki, mint a lélek tisztasága. Megbocsátásban részeltet ugyan ő. De ha elváltatjuk a megbocsátás eszméjét a lelki tisztaságtól; ha azt képzeljük, hogy a megbocsátás lehetséges olyanra nézve, a ki bü-

neiből nem akar megtérni; ha külső büntetéstől felmentetésnek tartjuk, nem pedig annak, hogy a megigazult lélek Isten kegyelméhez és a vele való egyesüléshez juthasson: úgy a megbocsátás eszméje veszedelmessé lesz, és a rendszer, mely így tanítja, boldogtalan. Ne várjatok Krisztustól egyéb jótéteményt azon kívül, hogy az ő jelleme és tanítása által szellemi emelkedést nyerjeteK. Ne várjatok semmit az ő keresztjétől azon hatalmon kívül, mely erőt ad nektek, hogy „az ő keresztjét hordozzátok“, „hogy kiürítsétek az ő poharát“ az ő legyőzhetetlen szeretetével. Ebben áll a legnemesebb és legfőbb befolyása, a melylyel reátok hathat. Ne keressétek messze kifelé, hogy Krisztus áldásaiban résztvehessetek. Az ő országa és legnagyobb áldása t i b e n n e t e k van. Az emberi lélek az ő királysága. Ott győzedelmeskedik ő, ott építi fel a maga templomait, erre fordítja a maga kincseit. Az ő legdicsőbb emléke egy olyan lélek, mely a gonoszságtól megvan váltva, mely az Istenhez visszatért és iránta el van kötelezve, mely magát a Megváltó tökéletességei szerint képezvén, erőssé lesz arra, hogy az igazságért szenvedjen, és kedvessé a maga szelid és gyöngéd erényei által. Krisztus nem kíván semmi más dízemléket; mert ez állandó és fényessége mindig növekszik, ha a földi trónusok összeomlanak is, és a külső világegyetem jelen rendje betöltvén a maga hivatását, el fogna is enyészni.
